

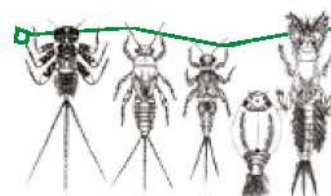
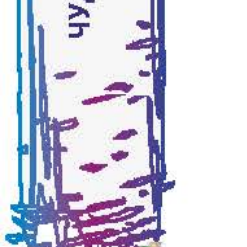


Ірина Пісулінська

НУМО, ДО ТАНЦЮ

У різних видів тварин існують чисельні шлюбні ритуальні рухи чи демонстрації, які ми можемо назвати танцями. Такі танці характерні і для високоорганізованих тварин, і для доволі примітивних. Приміром, ритуальні рухи виявлені в багатощетинкових черв'як, у голозябрових молюсків тощо. У комах та інших членистоногих інстинкти значно складніші.

ЧУДЕСА ПРИРОДИ



Життя – це танець

Не обходиться без танців „весілля” комах одноденок. Дехто вважає, що весіллям казка закінчується, адже після свят настають будні. Але тільки не в одноденок. У них усе доросле життя – казка, хоч і дуже коротенька. Личинки цих комах живуть 2–3 роки, а імаго – дорослі комахи – трапляється, живуть лише один день, деякі – лише кілька годин, а „довгожителі” – кілька днів. За цей час вони встигають знайти особину протилежної статі, сподобатися один одному, спаруватися, відкласти яйця і загинути. Зустрівшись, одноденки здіймаються в небо, потім завмирають і, планеруючи, опускаються вниз. Такі маневри повторюються кілька разів. Їхнє легеньке тільце, не переобтяжене їжею, легко виконує складні піруети. У них немає чим їсти (ротові органи не розвинені), а замість кишечника – повітряна кулька, яка зменшує середню густину комахи. Для повітряних „танців” у них пристосовані дві пари сітчастих крил і довгі хвостові нитки. Відклавши яйця, щасливі комашки гинуть, наче в казці, – разом в один день.

Ви гадаєте, так романтично танцюють лише одноденки? Метелики також виконують шлюбні танці у польоті. А залицяння плодових мушок супроводжуються дрижанням крилець та посмикуванням ніжок. Пара кружляє, не наче в танці.

Хлопці-забіяки

Бійки на весіллі у людей – це неподобство. Інша справа – у тварин. Їхні бійки – це справжні „лицарські турніри”. Ритуальні бої характерні для жуків рогачів. Верхні щелепи самців жуків-оленів утворюють так звані „роги”, які вони використовують у ритуальних боях як зброю. Під час бою жуки стають на дуби, широко відкривають щелепи і б'ються, раничи один одного „рогами”. Ритуальні бої здійснюють і жуки носороги. „Рогом” озброєні лише самці.





Рибка колючка



Танцювала риба з раком

Ну, не разом вони танцюють, а окремо. Але і у ракоподібних, і у складніше організованих риб є танці.

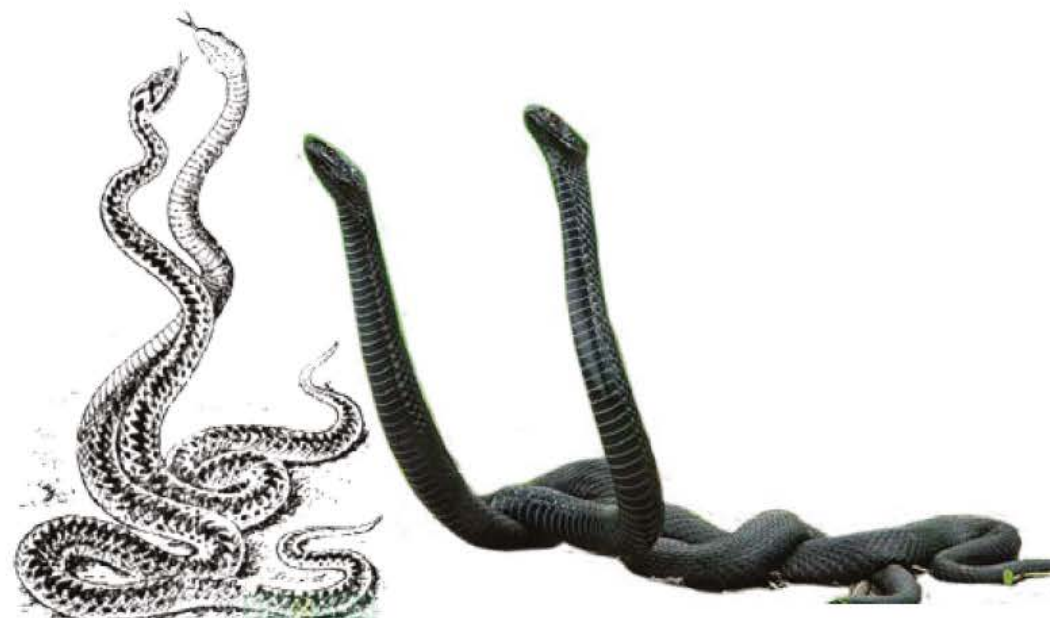
Досить своєрідний шлюбний ритуал у камчатського краба. Обравши подругу, самець міцно утримує її передні кінцівки клешнями. Тримаючись „за ручки“, вони тупцюють 3–7 днів і нічого не їдять. Та й не до їжі їм – самець допомагає самиці позбутися старого хітинового покриву. Одразу після линьки та шлюбного ритуалу краб шукає місце, де можна й самому скинути старий і малуватий уже панцер. А самичка відкладає яйця і носить їх майже рік до виходу личинок. Самки дорослішають у 8 років, а самці – у 10.

Багато риб у шлюбний період змінюють забарвлення, здійснюють різноманітні демонстративні рухи плавцями, б'ють хвостом по воді, крутяться, лягають пластом на дно тощо. Самець невеличкої рибки колючки шлюбний зигзагоподібний танець виконує доти, доки самичка не опиниться в гнізді. Але й після цього він підштовхує її, спонукаючи рибку відкласти ікру.

Карасики в шлюбний період водять хороводи – зграйка риб згуртовано здійснює кругові рухи.

Викрадання наречених

Хоч жабки й мають ніжки, танцюристи з них нікудишні. Шлюбна поведінка у безхвостих амфібій (земноводних) доволі складна, але самці приваблюють самочок не танцями, а піснями – у цьому вони мастаки. У більшого, сильнішого самця і пісня голосистіша. Самки і дрібніші самці жабок райок про це знають. Самочки, замилувані піснею, скачуть до голосистішого „співака“. А поки той виводить свої арії, слабші самці вистрибують із засідки, перехоплюють і викрадають зачарованих любовними ноктурнами самочок. Заскочивши верхи, вони міцно утримують захоплених наречених. Як бачимо, не лише сила та музичні здібності важливі, щоб залишити потомків. Кмітливість та розум (або хитрощі!) також знадобляться.



Лицарські турніри

Не всі плазуни – з ногами, але танцюристи вони кращі, ніж амфібії.

Яскраво одягаються до шлюбу ящірки, самці демонструють свої розміри, приймають особливі пози.

Багато змій формують „шлюбний клубок“, у якому самці відпихають один одного від самиць. Гадюки збираються невеликими групами і влаштовують турніри чи „танці“ самців. Кожен з них намагається притиснути голову супротивника до землі, виповзти на нього, піднявшись над землею, штовхнути противника головою. Врешті хтось визнає себе переможеним і відповзає геть.

Шлюбні поєдинки є і в черепахах, і в крокодилів, і у варанів. Щоб заволодіти самкою, самці варанів перетворюють турніри на справжнісінькі бої. Переможцем визнають того, хто повалив суперника на землю.

З настанням шлюбного періоду крокодили-самці займають територію для відкладання яєць і виганяють з неї суперників. Захопивши тепле узбережжя, вони підкликають самиць страшним ревом – це у них „пісню“ зветься. Але такого шуму їм здається замало, тому вони ляскають хвостами по воді, привертаючи до себе увагу імпровізованими фонтанами. Якщо тільки самка замилується пустощами крокодила, він плаває докола неї, поступово наближаючись. Самки у крокодилів доволі прагматичні. Їх приваблюють самці, які для побудови гнізда і відкладання яєць відвоювали сонячну територію. Володаря такої „нерухомості“ самиця зваблює, проревівши „пісню“ низьким хриплим басом.

Цікаво, що плазуни не калічать один одного в боротьбі за самку, хоч і мають для цього доволі небезпечну зброю – гострі зуби, міцні хвости і навіть отруту.





Птахи – завзяті залицяльники

У птахів усе серйозно. У багатьох з них гніздуванню передують шлюбні демонстрації. Це – особливі рухи тілом, політ, токування, ритуальні бої, схожі на танці. Цікаве токування у куликів, пірникоз, журавлів, глушців, тетеруків тощо.

Японські журавлі на своїх „весіллях” співають і танцюють. Закинувши голови, пари виспівують дуетом, кружляють один навколо одного, здійснюють махи крилами. Врешті, танець прискорюється, і птахи злітають угору на 2–3 метри.

Виконуючи шлюбний танець, західноамериканські пірникози швидким кроком бігають по воді завдяки широким лапкам. У цьому забігові птахи тримаються поруч, потім парочка пірнає і дістає дзьобом з води жмут трави. „Наречений” і „наречена” торкаються дзьобиками з травичкою. Зворушливо, чи не так?

Серйозно підходять до вибору пари сірі гуси. Ці птахи зберігають вірність один одному до самої смерті, тому без ритуальних залицянь ніяк не обійтися. Гусак впродовж кількох днів підходить до обраниці, витягує шию вперед і загинає її вниз, а потім розпочинає особливе гоготання. Згодом гуска приймає люб'язності залицяльника, сміливішає і підтримує гусака лементом, який звучить для гусака ніжною піснею. І пісні, і танці – невід'ємна складова їхніх шлюбних ритуалів.

Павич демонструє обраниці розкішне оперення свого хвоста. Але щойно самичка зацікавиться такою царською красою, він... повертається до неї задом! Самичка забігає вперед, а він – знову задом, і так багато разів. Церемонія продовжується, аж доки самичка не приляже перед красенем.

Отож, кожен вид птахів створює історію кохання на свій лад. Переповісти складно, зате дивуватися і захоплюватися можна безконечно.

Шлюб не гра

Шлюбні ігри характерні для всіх ссавців. Це – різноманітні дії самців і самок, які супроводжуються характерними рухами тіла, ударами ніг об землю, клацанням зубів, криками тощо.

Самці оленів попереджають про те, що територія зайнята, ревом, міткими пахучих залоз і сечі, слідами рогів на корі дерев. А якогось зайду і побити можуть, проганяючи зі своєї території. У пік гону ревіння не припиняється впродовж дня. Самки, зацікавлені „піснею”, наближаються до оленя, і сюди ж підтягуються інші самці. Інколи така цікавість для слабшого самця



стає фатальною: на відміну від плазунів, на турнірах ссавців може пролитися кров. Зате у переможця – гарем самок.

Морські котики теж формують гареми. Самець може утримувати 30–50 самиць, тож, зрозуміло, що між самцями без бійок не обійтися. На жаль, під час жорстоких побоїщ гине частина молодняку: їх ненароком давлять розлючені бійці. Часом самиць викрадають у сусідні гареми.

Небезпечні ігри

І олені, і морські котики до кінця гону дуже виснажуються. Захищаючи свою територію і гарем, вони не встигають навіть поїсти. Це явище зоологи називають „шлюбним постом”. Тому під час зимівель знесилені самці часто гинуть від несприятливих природних умов або потрапляють у пазу до хижаків.

У деяких звірів у процесі еволюції з'явилися спеціальні пристосування, які допомагають уникнути неприємностей під час турнірів. Наприклад, у диких кабанів та моржів під шкірою в передній частині тіла утворюється міцний прошарок сполучної тканини. Щоправда, це не завжди рятує, коли суперник знає тебе, як себе самого.

Отож, не всі ігри звеселяють і йдуть на користь їхнім учасникам. У всякому разі, „шлюбні” для деякого закінчуються погано. Але вони корисні для виду в цілому: потомство дають найсильніші, найкмітливіші, найсміливіші тварини.

Далі буде.



Японські журавлі

